

A Történelmi Hivatal Cseh Attila és társai vizsgálati dossziéjában őrzi az alább közölt iratot. Az iratra véletlenül bukkantunk. A fiatal angyalföldi munkásnak, de az ellene folyó vizsgálatnak sem volt köze a Petőfi Kör, és főleg a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete tevékenységéhez. Ugyanakkor mégsem valószínű, hogy a buzgó állambiztonsági százados feljelentését véletlenül csatolták az angyalföldi ügyhöz. A célok világosak: a jelentés írásakor, 1956. november 28-án éppen hogy leverték a fegyveres felkelést, de a munkástanácsok és az értelmiségi körök ellenállása tovább folyt, sőt terelődött. A különböző „ellenforradalmi cselekmények” között igyekeztek a hatóságok és a feljelentők kapcsolatot teremteni.

Az irat több szempontból is figyelmet érdemel. Először is tükrözi azt a felmérhetetlen (ma úgy mondanánk: zsigeri) indulatot és gyűlöletet, amelyet a megalázott, szétesett és gyáván megfutamodott Államvédelmi Hatóság éppen akkor reaktívált tisztje érzett minden „ellenforradalmi” megnyilvánulás ellen. Írásának szinte minden mondata téves, a rokona fecsegéséből származó félinformációk pontossága nem érdekli, azokat nyilvánvalóan felnagyítja. Bármennyire tudatában vagyunk is annak, hogy a forradalom nem robbant volna ki az értelmiség és a pártellenzék politikai tevékenysége nélkül, és bármennyire meg akarnak is felelkezni minderről azok, akik *Nagy Imrében* csak „jó börtönört” látnak és láttatnak a „rossz börtönört” *Rákossival* szemben, a jelentésben leírt tények – ostobaságok. *Táncos* nem tárgyalt október 23-a előtt a fegyveres felkelés előkészítéséről, nem beszélhetett a „zsidó hatalom megdöntéséről”, mint közvetlen szándékról, *Csatári* nyilvánvalóan nem irányította a fegyveres felkelést. *Táncos* és mások tervezett újvidéki (és nem belgrádi) útja az intellektuális kapcsolatteremtést szolgálta és nem a semleges blokk megteremtését és így tovább.

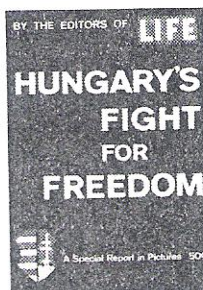
November végén még nem kezdődött meg az ellenzéki értelmiség letartóztatása. *M. A.* százados azonban nemcsak javasol, hanem a jövőbe is lát: „az őrizetbe vételeken keresztül az egységes forradalmi magot szétverjük” – írja, ésután, magyartalanul fogalmazott javaslata napokon-heteken-hónapokon belül realizálódik: a jelentésben szereplőket (és természetesen az itt nem említettek tucatjait) hamarosan elbocsátják állásukból, letartóztatják és elítélik.

A jelentésnek még egy „üzenete” van: tükrözi a magyar tudományos értelmiség és ezen belül a volt párttagértelmiség hangulatát a második szovjet beavatkozás után: a Történettudományi Inté-

A feljelentő

zet munkatársai a kommunista pártból „tudni sem akarnak”, a szocializmust elvetették... Ha így ez akkor nem is felelt meg a valóságnak, annyi bizonyos, hogy a szovjet megszállással és a *Kádár*-kormányval november végén a magyar értelmiség olyan egyöntetűen szállt szembe, miként ezt az alább betűhíven közölt jelentés tartalmazza.

Hegedűs B. András–Eörsi László

„Tárgy: DISZ Petőfi Kör tevékenysége

Jelentés

Budapest, 1956. november 28. Sógornőmtől, D. G.-né aspiránstól (Történelmi Intézet) az alábbi információkat szereztem.

A Történelmi Intézet munkatársai a felkelést megelőző időben a Petőfi Kör neve alatt igen aktív tevékenységet folytattak a Párt Központi Vezetősége, a Népi Demokratikus rendszerünk ellen. Ebben az időben az ellenséges tevékenységük a szocialista demokráciáért folytatott harccal volt leplezve. Köztudomású volt, hogy az egész intézet tagsága, kb. 120 ember teljesen a Nagy Imre irányvonalának híve. A felkelést megelőző időben már nem is titkolták, hogy a rendszer megváltoztatására törekednek. Mindnyájuknak tudomása volt arról, hogy *Táncos Gábor* /1./ vezetésével éjszakánként összejövetelek vannak, ahol a fegyveres felkelést, illetve a rendszer megdöntésének kérdését tárgyalták meg. Ezek az összejövetelek több alkalommal *Csatári Dániel* /2./ történész lakásán voltak megtartva, aki maga is egyik vezetője volt a Disz Petőfi Körének és *Táncos Gábor* barátja volt.

A fegyveres felkelés előtt egy hónappal szintén *Csatári Dániel* lakásán volt ilyen éjszakai összejövetel, ahol *Táncos Gábor* a »zsidó hatalom megdöntéséről«, mint közvetlen feladatról beszélt. Ebben az időben a Petőfi Kör kiterjesztette a rendszerellenes szervezőmunkát az üzemekre és vidékre is. Az egyik ilyen vidéki szervező *Hársfalvi Péter* /3./ történész, aki szintén részt vett több éjszakai megbeszélésén. Közvetlenül a felkelést megelőző időben az intézet tagságának többsége, de különösen a fent említettek már kizárólag szervezéssel foglalkoztak. A forradalom kitörése után pedig *Csatári Dániel* a fegyveres felkelés irányításában vett részt. *Hársányi Péter* pedig ugyanilyen feladattal vidéken tevékenykedett.

Az ellenforradalom leverése után a Történelmi Intézetben az egység és a szocializmus magatartása továbbra

és a tények

is ellenforradalmi. Csatári Dániel, mint ellenforradalmi irányító az intézet több tagja előtt kijelentette, hogy illegálisan kell a harcot tovább folytatni. Elmondotta, hogy már beindították egy olyan illegális párt szervezését, amely teljes semlegeség alapján áll. Elképzelésük, hogy Magyarország, Jugoszlávia és Ausztria alkotna egy semleges blokkot. Egyébként ilyen irányban már a felkelés előtt is munkálkodtak. Tánco Gábor a felkelés előtt 2-3 héttel Bécsbe és Belgrádba akart utazni egy-két napra, amiről a felesége beszélt ebben az időben.

Az új illegális párt szervezésével kapcsolatban Csatári Dániel kifejtette, hogy a párt munkáspárt lesz, amely azonban nem marxista-leninista alapon fog állni. A tagság többségét Nagy Imre hívei fogják adni, akik szövetségre lépnek azokkal a szociáldemokratákkal, akik annak idején nem léptek be az MDP-be. Csatári véleménye szerint a párt célkitűzése elszánt harc folytatása a Kádár-kormány ellen és »szabad választások« megtartásának az elérése. Ezen a választáson már ez a párt is fel fog lépni és szerinte nem vitás, hogy döntő fölényt fognak aratni a kommunistákon.

A Történelmi Intézet tagjai tudomással bírtak arról, hogy a Petőfi Kör vezetősége illegálisan működik és tőlük származnak azok a rendszer ellen izgató röpcédulák, amelyek a város különböző helyein ki vannak rakva. Ehhez a vezetőséghez tartozik a fent soroltakon kívül Nagy Balázs /4./ (Ismeretterjesztő Társaság), valamint Hegedűs /5./ nevű tanársegéd a Bölcsészkarról.

Annak ellenére, hogy az ellenforradalom leve-re már mindenki előtt tény, a Történelmi Intézet munkatársai változatlan ellenforradalmi magatartást tanúsítanak. Rendszeresen tartanak megbeszéléseket az Intézetben, ahol vadul izgatnak a Párt és a rendszer ellen. Gúny tárgyává teszik az olyan dolgozót, aki be akar lépni az MSZMP-be. Egységesen állást foglaltak a mellett, hogy semmiféle támogatást nem adnak a Kádár-kormány-nak. Arról beszélnek, hogy eljön még az idő a kommunisták és ávosok további gyilkolására.

Az Intézetben belül működő Forradalmi Bizottmány teljesen ellenforradalmi. F. hó 26-án aktíva értekezletet hívtak össze az Intézetbe. Az aktíva a Forradalmi Bizottmány vezetésével teljes egészében a rendszer ellen foglalt állást. Elítélték minden olyan embert, aki továbbra is marxistának vallja magát. A rendszer ellen izgató felszólalások közül kiemelkedő volt Csatári Dániel felszólalása, aki azzal foglalkozott, hogy a Kádár-kormány a forradalmat ellenforradalomnak nyil-

vánította. Kijelentette, hogy egyedül nekik történészeknek van joguk a forradalmat értékelni és ők akarják megállapítani, hogy a forradalom milyen volt. Kijelentése szerint nem fogják engedni »szent forradalmukat bemocskolni«.

Jellemző az Intézet munkatársai magatartására az, hogy kivétel nélkül mindegyike Pártunknak tagja volt, sőt vannak közöttük olyanok, akik hosszú éveken keresztül komoly pártfunkciót töltek be, de mindegyike megtagadta a marxizmust. Erről úgy beszélnek, mint olyan elavult dologról, amin a történelem túlfeljődött. A kommunista pártról tudni sem akarnak, a szocializmust elvetették. Annak ellenére, hogy elég tekintélyes részük munkás és paraszt származású, egységesen a burzsoá rendszer visszaállítását óhajtják.

Megjegyzés: A Történelmi Intézet munkatársainak viszonylag nagy létszáma azt jelenti, hogy igen erős forradalmi magot képviselnek. Miután pedig aktív szervezőmunka is folyik, így rendszerünkre káros hatása felbecsülhetetlen. Feltétlen szükségessé válna, hogy őrizetbe vételeken keresztül ezt az egységes forradalmi magot szétverjük. A veszélyességüket még csak növeli az a körülmény, hogy aktív kapcsolatot tartanak az illegálisan működő írőkkel és közös alapon dolgoznak rendszerünk ellen. Feltétlen szükségesnek tartanám a jelentésben szereplő valamennyi személy őrizetbe vételét, akiknek a párhuzamos kihallgatásán keresztül az ellenséges tevékenységüket dokumentálni is lehetne. Ebben az esetben a jelenleg egységes ellenforradalmi hangulat feltehetően megváltozna és a munkatársak között is több olyan akadna, akiknek a kihallgatásán keresztül újabb dokumentációkat lehetne szerezni.

Egyébként ehhez a társasághoz tartozik Kerekes Lajos /6./ aspiráns honv. őrnagy is, aki jelentkezési kötelezettségének azzal a megjegyzéssel nem tett eleget, hogy »ennek a bandának nem lesz hajlandó szolgálni.« Az ő előállítására, a jelentkezéssel kapcsolatos rendelet alapján lehetséges volna.
M. Á. szds. sk. »

Forrás: Történelmi Hivatal irattára, V-141309 Cseh Attila és társai dosszié 71-73. o. 1. Tánco Gábor (1928-1979) filozófus, szociológus, tanársegéd az ELTE-n. A Petőfi Kör titkára. 1958-ban 15 évre ítélték, 1962-ben szabadult. 2. Csatári Dániel (1927) történész, egyetemi tanár, a Petőfi Kör vezetőségének tagja, november 4-e után ideiglenes titkára. Emiatt 1956 decemberében 10 napot töltött letartóztatásban. 3. Hársfalvi Péter (1928-1985) történész, szerkesztő, főiskolai tanár, 1956-ban az ELTE-n tanársegéd, a forradalom után eltávolították. 4. Nagy Balázs (1927) történész, politikus, a Petőfi Kör egyik titkára. Emigrált. 5. Hegedűs B. András (1930) közgazdász, szociológus, a Petőfi Kör egyik titkára. 1959-ben két évre ítélték. 6. Kerekes Lajos (1927-1984) történész. 1956-ban a Történettudomány Intézet munkatársa, később igazgatóhelyettese